

L'ESTUDI DE LA PEDRA SECA: ESTAT DE LA QÜESTIÓ

Josep M. Soler i Bonet

La mecanització del camp i la consegüent i inevitable substitució de les antigues formes de vida que s'hi havien desenvolupat han relegat a l'oblit aspectes del món rural indissolublement lligats a la nostra cultura.

La pedra seca com a procediment constructiu és un exemple d'aquest fet que compartim, a més, com a llegat comú amb tota la Mediterrània. L'article de Josep M. Soler destaca quin és el nivell d'estudis en què es troba avui la bibliografia catalana, i presenta i resumeix tota una sèrie de conclusions extretes arran del I Col·loqui Internacional de Construcció de Pedra Seca. L'autor assenyala també la necessària preservació d'aquest important patrimoni, i el seu interès per als diversos àmbits de la tècnica, l'antropologia, l'economia i la història.

Durant els darrers anys hi ha hagut a tot el món un important moviment per recuperar i estudiar el patrimoni industrial: és l'anomenada arqueologia industrial. Paral·lelament, en diferents països de la conca mediterrània, ha començat també un corrent de recerca i conservació del patrimoni rural que ha tingut un dels seus principals centres d'interès en la «pedra seca», una tècnica constructiva que durant segles ha resolt totes les necessitats del món rural i que la mecanització del camp ha relegat a l'oblit.

La construcció en pedra seca és una herència comuna a tots els països mediterranis, que s'ha transmès quasi ininterrompudament fins a fa ben poc. El procés de mecanització

agrícola endegat des del segle passat ha anat arraconant progressivament aquesta tradició fins a convertir-la actualment en una tècnica anacrònica. Malgrat tot això, la pedra seca encara està ben present entre nosaltres i les barraques, marges i parets formen una part indestriable del nostre paisatge agrícola. Catalunya, juntament amb tot el llevant peninsular, és una zona extremadament rica en aquesta tradició on podem trobar, encara avui, veritables conjunts històrico-artístics que palesen l'alt nivell tècnic dels nostres margenedors.

Ara tenim al nostre abast la conservació i l'estudi d'un important patrimoni on convergeixen elements tècnics, antropològics, econòmics i

Vista d'un mur fet de pedra seca a la ciutat de Micenas (Grècia) corresponent a 1.500 anys a.C. (Foto: Josep M. Soler i Bonet).

històrics del nostre camp, i que n'ha esdevingut durant segles un element característic. Malgrat la seva evident importància, el retrocés de les activitats agràries tradicionals, juntament amb el procés de mecanització, ha convertit la pedra seca en un element purament testimonial, sense cap més protecció que l'interès d'alguns pagesos per mantenir dempeus aquest llegat tradicional. Si nos'aconsegueix coordinar alguna iniciativa de gran abast, difícilment podrem contemplar gaires anys més aquests elements tan característics dels nostres camps. En altres països de la conca mediterrània ja fa temps que la pedra seca és objecte d'estudi i protecció, sobretot a Itàlia i França.

A Catalunya els estudis sobre la pedra seca arranquen a principis de segle amb la figura de Joan Rubió, el qual amb la seva monografia *Construccions de pedra en sec* va assentar unes pautes de treball que encara no han estat superades i són referència obligada per a qualsevol estudi del tema. A partir d'aquí fins als anys 60, només es poden constatar algunes referències aïllades per part d'etnòlegs i folkloristes. Aquesta dècada, però, marca el despertar de l'interès per la pedra seca, i ja podem començar a trobar alguns estudis sobre el tema, si bé molt superficials i circumscrits a àrees limitades.

Actualment, sobretot en els últims deu anys, han anat proliferant els treballs sobre el tema, amb un notable augment de la documentació i el rigor. La pedra seca ha despertat l'interès de nombroses disciplines:

així, historiadors, arqueòlegs i etnòlegs han començat a oferir noves i interessants aportacions des de diferents òptiques. La principal mancança en la bibliografia sobre la pedra seca, però, continua sent l'absència d'un treball global que doni una visió general de tot el camp català. Els nous estudis —que van veient la llum de forma lenta, però ininterrompuda— són majoritàriament circumscrits a l'àmbit local o comarcal. Falta encara un treball que assumeixi l'actualització de l'obra de Joan Rubió.

EL I COL·LOQUI INTERNACIONAL DE CONSTRUCCIÓ DE PEDRA EN SEC

La primera iniciativa endegada a Catalunya i possiblement a la Península, almenys que en tinguem coneixement, va ser aquest I Col·loqui Internacional celebrat a Barcelona els dies 6, 7 i 8 de juliol de 1990. Aquesta trobada d'estudiosos va aplegar gent d'arreu de la Mediterrània, amb l'assistència de representants de Catalunya, Mallorca, Itàlia, Grècia, Israel, Colòmbia i Argentina. Aquest I Col·loqui té el seu precedent al «I Seminario Internazionale Architettura in Pietra a Seco», celebrat a Noci-Alborello (Itàlia) l'any 1987.

Aquest I Col·loqui va permetre la presentació i el coneixement de diferents treballs, trencant l'aïllament dels grups i persones que treballen amb el mateix objectiu i assenten les

bases per a futurs treballs.

Aquesta segona trobada internacional de Barcelona tindrà la seva continuació aquest estiu amb el «II Col·loqui Internacional de Pedra Seca», que se celebrarà a l'illa de Creta.

LA FORMACIÓ DEL SEMINARI INTERREGIONAL DE CONSTRUCCIÓ DE PEDRA SECA (SICPS)

Dintre de les conclusions del I Col·loqui, va quedar palesa la necessitat de coordinar i relacionar els estudiosos i els interessats en la pedra seca. Aquest Seminari Interregional ha nascut com una federació de grups d'estudi de la construcció de pedra seca, agrupats per regions, per tal de poder donar reconeixement al caràcter local d'aquest tipus de construccions.

Un dels primers objectius d'aquesta associació serà la conscienciació de les autoritats i de la societat en general, sobre la importància de la pedra seca i la seva preservació. Cal actuar aviat si no volem perdre definitivament aquest patrimoni cultural, els orígens del qual s'endinsen en el temps fins quan l'home va començar a treballar per modificar el seu entorn.

CONCLUSIONS DEL I COL·LOQUI INTERNACIONAL DE CONSTRUCCIÓ DE PEDRA SECA

1.- Les construccions de pedra

Vista de les anomenades tombes reials de Micenas amb un altre exemple de pedra seca, en un lloc ben senyalat. (Foto: Josep M. Soler i Bonet).

Barraca situada al terme d'Artés. Les antigues feixes de conreu han estat ocupades pel bosc. (Foto: Josep M. Soler i Bonet).

seca –tant en forma de marges, canals, divisòries, pous, cabanes, mines, cisternes com de molts altres tipus de construccions– constitueixen els elements ordenadors bàsics d'una gran part dels camps de les comarques de clima àrid de la Mediterrània.

2.- L'abundància de pedres, el domini adquirit pels constructors en la travada de murs i la disponibilitat de temps durant l'hivern, permeten la construcció d'unes obres de gran perfecció tècnica, que responien de manera simple, racional i econòmica a les necessitats plantejades.

La seva simplicitat, el seu aïllament i la seva abundància no han d'ésser causa del seu menysteniment, sinó que, al contrari, mereixen ser reconegudes com a autèntics monuments d'arquitectura i enginyeria popular.

3.- La modernització tècnica del camp ha comportat l'abandonament d'aquestes obres. La climatologia i la incúria humana fan que en el termini d'una generació es pugui perdre el ric patrimoni cultural, arquitectònic, constructiu, històric i antropològic que representa.

Per fer front a tot aquest estat de coses, cal:

A.- Iniciar una campanya de conscienciació de l'opinió pública i

Un magnífic exemple de barraca al terme d'Artés, a l'indret de Matacans, formada per dos cossos diferents. Un estava destinat al pagès, l'altre servia d'estable. (Foto: Josep M. Soler i Bonet).

les administracions sobre la importància tècnica, arquitectònica i històrica que les realitzacions en pedra seca tenen per a la cultura d'un país.

B.- Entre les tasques d'estudi que s'han d'emprendre, s'haurà de:

1) inventariar totes les manifestacions de construcció de pedra seca, per tal de reconèixer la seva riquesa arquitectònica, i poder col·laborar amb les administracions en la seva salvaguarda.

2) estudiar i recollir els coneixements i les tècniques pròpies d'aquest tipus de construccions.

C.- impulsar tota mena d'estudis geogràfics, antropològics, arquitectònics, tècnics, geològics, etc. de les diferents manifestacions comarcals de pedra seca i de tot el món que gira al seu entorn.

D.- iniciar la recollida dels lèxics locals de les tècniques i eines, en les diverses llengües i formes dialectals, per tal de poder formar els vocabularis i estudis etimològics pertinents.

E.- demanar als ajuntaments i a les autoritats comarcals i nacionals la col·laboració activa per dur a terme les tasques de conservació i restauració d'aquests monuments.

F.- per impulsar i coordinar aquest programa de treball, convindria estudiar la creació d'una organització que editi un Butlletí de Notícies per mantenir el contacte entre tots els interessats.

G.- convocar la II Conferència Interregional de Construcció de Pedra seca d'aquí a dos anys.

Detall d'un marge fet de pedra seca, al terme de Calders, on es veu l'acurat treball del constructor. (Foto: Josep M. Soler i Bonet).

Josep M. Soler i Bonet

Llicenciat en Geografia i Història